

משמעות מיקום תחנות המשכן / ג - נב, גבעון וקרית יערים ומיקום הארון ומעמדו בספר שמואל

פתיחה

בשיעורים האחרונים עסקנו בבחינת משמעות המקומות בהם
שהה המשכן בכניסה לארץ ישראל. עמדנו בעיקר על תחנות
המשכן בגלגל ובשילה, וסקרנו את תולדות המקומות הללו
לאורך המקרא.

להשלמת בחינת משמעות תחנות המשכן השונות, נבחן כעת
את עניינין של נב וגבעון, המקומות בהם נמצאת הבמה
הגדולה לאחר שילה ועד בנין בית ה' על ידי שלמה. אחר כך
נתייחס להעלאת הארון מבית שמש לקרית יערים, התחנה
האחרונה של הארון לפני העלאתו לעיר דוד בירושלים.

נב

תולדות נב

העיר נב אינה מוזכרת רבות במקרא, ואיזכורה המרכזי הינו
בנוגע לבריחתו של דוד מפני שאול, ובעקבות כך בתיאור
הכאת נב עיר הכהנים על ידי דואג האדומי בציווי של שאול
(שמואל א' כ"א-כ"ב). אחר כך, מוזכרת נב בקשר למסע סנחריב
(ישעיהו י', לב), ועוד פעם אחת בימי שיבת ציון (נחמיה י"א, לב).

מי החליט על מיקום המשכן בנב?

כפי שכבר הוזכר בשיעור הראשון בסדרת השיעורים על
משמעות תחנות המשכן הינה מי הוא זה שהחליט על מיקומו
של המשכן בנב. האם היה זה שמואל, שאול או אולי צאצאי
משפחת בית עלי? ברור, כי העיתוי להעברת המשכן לנב היה
חורבנה של שילה ושבי הארון, אולם לא ברור מי הוא היוזם
וכמה זמן לאחר חורבנה של שילה קרה הדבר. מסברה, ניתן
להציע כי שמואל הנביא הוא היוזם את המהלך. נראה כי
בחירתה של נב נבעה קודם כל מן העובדה שהיא נמצאת
בנחלת בנימין, בזיקה ישירה למלכות שאול הנובעת גם היא
מבנימין.

זיהוי של נב

כאמור, נב אינה מוזכרת רבות במקרא ולפיכך קיים קושי
לזהות את מיקומה. אחד המקומות בהם היא מוזכרת הינו
בנבואת ישעיהו על מסע סנחריב, שם מתואר מסלול הליכתו
של סנחריב:

”בָּא עַל עֵיַת עֵבֶר בְּמִגְרֹן לְמִכְמֶשׁ יִפְקִיד כְּלָיו. עֲבְרוּ
מֵעֵבֶר גִּבְע מְלוֹן לְנו חֲרָדָה הֲרָמָה גְּבַעַת שְׂאוֹל נְסָה...
עוֹד הַיּוֹם בְּנֹב לְעַמֹּד יִנְפֹף יְדוֹ הַר בֵּית בֶּת צִיּוֹן גְּבַעַת
יְרוּשָׁלַם” (ישעיהו פרק י', כח-לב).

פסוק נוסף שיכול לסייע בזיהוי של נב הינו אזכרת העיר
בימי שיבת ציון:

1 בסוגיה זו עסק חנן אשל במאמרו: ”נב עיר הכהנים”, שומרון
ובנימין, עפרה תשמ”ז, ובדברינו כאן נלך בעקבותיו.

”וּבְנֵי בְנֵימִן מִגְּבַע מִכְמֶשׁ וְעֵיַת וּבֵית אֵל וּבְנֵי תֵיָה. עֲנֹתוֹת
נֹב עֲנֵנָה” (נחמיה פרק יא, לא-לב).

כפי שניתן לראות, נב מוזכרת בצמוד לעיר ענתות. עובדה זו
תואמת את הזיהוי המקובל לעיר נב, בין ענתא לבית חנינה.
לפי זה, ייתכן לזהותה באיזור תל שועפט².

אם זיהוי זה נכון, מובן כי נב הינה עיר הקרובה ביותר לגבעה,
כשיוצאים ממנה ודרומה לעבר אכיש מלך גת (לשם המשיך
דוד לאחר שהותו בנב).

על פי זה, יתכן וניתן להבין את מיקום הוקעת בני שאול.
כזכור, בעקבות הרעב שפקד את מלכות דוד, נאמר לדוד כי
הרעב הינו עונש על היחס של בית שאול לגבעונים. בעקבות
זאת פונה דוד אל הגבעונים ושואל אותם כיצד הוא יוכל לכפר
על מה שנעשה להם. הגבעונים עונים לדוד:

”יָתֵן לָנוּ שְׁבַעָה אָנָשִׁים מִבְּנֵי וְהוֹקְעֵנוּם לֵה' גְּגִבַּעַת
שְׂאוֹל בְּחִיר ה'... וְיִתְּנֵם בְּיַד הַגְּבַעֲוִיִּם וְיִקְיַעֲם בְּהַר לְפָנָי
ה' וְיִפְּלוּ שְׁבַעְתֶּם יָחַד וְהָמָה הִמָּתוּ בְיַמֵּי קְצִיר בְּרֵאשִׁיִּים
בְּתַחֲלַת קְצִיר שְׁעָרִים” (שמואל ב פרק כא, ו-ט).

לאור הזיהוי של נב לעיל, ייתכן שהכוונה בפסוקים אלו הינה
למקום בו הייתה הבמה בנב עיר הכהנים.

נב בנחלת בנימין

הזכרנו לעיל כי בעקבות הרעב שהיה בימי דוד, אומר לו
הקב"ה כי רעב זה בא בעקבות ניסונו של שאול להרגם. על
איזו פרשה מדובר כאן? מתי ניסה שאול להרוג את
הגיבעונים?

נראה כי התשובה לשאלה זו, קשורה גם היא לבחירת נב
כתחנה למשכן. בחירת נב עיר הכהנים מתרחשת לאחר פרשת
פילגש בגבעה. לאחר פרשה זו, שטח בנימין היה ריק לגמרי,
ומשפחת שאול מנסה ליישב את הנחלה באיזור גבעון (דבה"א
פרקים ח', ט'), צלע (שמואל ב, כ"א, ד), בגבעת שאול ובבחורים
(שמואל ב, ט"ז, ו). ייתכן כי תוך נסיון משפחת שאול ליישב
מחדש את נחלת בנימין, הגבעונים מנסים להרחיב את
התיישבותם, וכך שאול מכה את הגבעונים "בקנאותו לבני
ישראל ויהודה" (שמואל ב, כ"א, ב).

חז"ל קושרים את הפגיעה בגבעונים בהכאת נב עיר הכהנים³:

2 זיהוי אחר של נב נובע מהפסוק בישעיה והוא ממקם את נב ברכס
הר הזיתים - הר הצופים אולי ליד אל עזריה. מקומות אלו הינם
נקודות תצפית על ירושלים כפי שנאמר בפסוק בישעיה.

3 ייתכן כי העברת הבמה מנב לגבעון הייתה קשורה בהפקעת
שטחים נוספים מידי הגבעונים ומחזקת את הקשר בין הכאת כהני
נב לפגיעה בגבעונים.

מדוע לגבעון? תחילה יש לציין את העובדה כי ישנו חידוש מסוים בשימת הבמה הגדולה בגבעון, עיר מארבעת ערי החוים (יהושע ט', יז) "ועריהם גבעון והכפירה ובארות וקרית יערים".

בנוסף, הכתוב מעיד על גבעון:

"וַיִּירָאוּ מְאֹד כִּי עִיר גְּדוֹלָה גִּבְעוֹן פָּאֶחַת עָרֵי הַמְּמִלָּכָה וְכִי הִיא גְּדוֹלָה מִן הָעֵי וְכָל אַנְשֵׁיהָ גִבְרִים" (יהושע י', ב).

סביר מאד להניח כי העיר עצמה מאבדת עם הזמן את צביונה החיוני והיא הופכת להיות עיר ישראלית לכל דבר. מצד שני מן הפסוקים בדברי הימים עולה קשר קרוב בין משפחת שאול לבין גבעון (דברי הימים א, ח' כט-לג).

ייתכן כי אחיזת משפחת שאול בגבעון מהווה את אחד הגורמים המרכזיים לבחירת גבעון כמקום הבמה הגדולה בליבה של נחלת בנימין.

נב וגבעון - היתר במות

תחילה, יש להדגיש כי לאחר חורבן המשכן בשילה (כמבואר בתהילים ע"ח, נט-סז ובירמיהו ז', יב-טו) ושבי הארון אצל פלשתים, לראשונה יש משכן בלא ארון.

מעניין גם כי לאחר השבת הארון על ידי הפלשתים לבית שמש, אין מחזירים את הארון למשכן. בנוסף, כמו שבכל המערכה באבן העזר ותוצאותיה לא היה מעורב שמואל הנביא, כך גם בגורלו של הארון לא מעורב שמואל הנביא. לאחר המגפה בבית שמש, נראה כי העברת הארון לקרית יערים נעשית ביזמתם המקומית של אנשי בית שמש בלבד (שמואל א, ו', כ - ז, א).

ייתכן להציע כי ההשלמה עם הפרדת הארון מן המשכן, נעוצה בהבנה כי המעשה בבית שמש מוכיח כי העם עדיין לא תיקן את יחסו לארון ולכן, עדיף להשאירו באותו זמן בנפרד מן המשכן, במקרה זה לעשרים שנה בקרית יערים.

בפרק הזמן הזה בו המשכן נבנו והבמה הגדולה בגבעון, כשבמקביל הארון בתחילה בקרית יערים ואחר כך בעיר דוד, ישנו היתר במות ועל כן מותר לכל אדם להקריב קרבנות פרטיים ליד ביתו (זבחים פ"ד משנה ז'). בזמן זה, המזבח במשכן משמש כמקום לקרבנות הציבור וכך קורה עד חנוכת הבית הראשון בימי שלמה.

לגבי מבנהו של המשכן עצמו, בפסוקים אין כל התייחסות לנקודה זו. אין שום אפשרות לדעת האם המשכן נבנו ובגבעון דומה בצורתו למשכן בשילה - אבנים מלמטן ויריעות מלמעלן, דומה למבנה בגלגל, או שיש לו צורה אחרת הדומה יותר למקדש בירושלים.

על תפקוד המשכן בזמן שהותו נבנו, ניתן ללמוד מסיפור בריחת דוד אל אחימלך. בסיפור זה מוזכר ענין לחם הקדש ומכאן שפרט לקדש הקדשים שהוא ריק כי אין בו ארון, סביר להניח כי העבודה הרגילה בקודש נעשית כרגיל, הן בהטבת נרות המנורה, הן בהקטרת הקטורת והן בהנחת לחם הפנים על השולחן. זאת בנוסף לעבודה שכמובן מתבצעת בחצר בנוגע לעבודת קרבנות הציבור על מזבח העולה.

"...וכי היכן מצינו בשאול שהמית הגבעונים? אלא מתוך שהרג נוב עיר הכהנים שהיו מספיקין להם מים ומזון, מעלה עליו הכתוב כאילו הרגן" (יבמות ע"ח).

היחס בין עיר הבירה-מקום המלכות, לבין מקום המשכן

עניין נוסף העולה מתוך זיהוי נב באיזור שועפט מדרום מערב למקום בו מזוהה גבעה עירו של שאול (בית אל פול), הינו היחס בין עיר הבירה לבין מקום המשכן - הבמה הגדולה בנב.

על פי זיהוי זה, עיר הבירה שולטת שליטה טופוגרפית על מיקומו של המשכן, הקרוב אליה מאד⁴. ייתכן כי המיקום הטופוגרפי אינו מקרי אלא הוא מבטא באופן סמלי את יחסו של שאול אל המשכן ואל הכהונה.

יחס זה של שאול מתבטא גם במלחמת מכמש ביחסו אל הארון:

"וַיֹּאמֶר שְׂאוּל לְאַחִיהַּ הַגִּישָׁה אֶרֶוֹן הָאֵלֵהִים כִּי הִיא אֶרֶוֹן הָאֵלֵהִים בַּיּוֹם הַהוּא וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיְהִי עַד דְּבַר שְׂאוּל אֶל הַכֹּהֵן וְהַקְּהָלִים אֲשֶׁר בְּמַחְנֵה פְּלִשְׁתִּים וַיִּלְךְ הַלֹּךְ וְרַב, וַיֹּאמֶר שְׂאוּל אֶל הַכֹּהֵן אֲסֹף יָדָי" (שמואל א י"ד, יח-טו).

ובאופן קיצוני עולה יחס זה בהריגת שמונים וחמישה כהנים נושאי אפוד בד (שמואל א, כ"ב, יח). מפרשות אלו עולה התחושה הברורה כי לדעת שאול המשכן כולו כפוף למלך ותחת חסותו המלאה⁵.

לעומת מציאות זאת, בירושלים בית המלך נמצא למרגלות בית ה' ובכך יש ביכולתו באופן סמלי לבטא את הכפיפות הראויה ביחס בין מלכות למקדש, בין מלך בשר ודם למלך מלכי המלכים.

המעבר לגבעון

לאחר חורבנה של נב עיר הכהנים על ידי דואג האדומי בפקודת שאול⁶, מועבר המשכן לגבעון.

שתי שאלות נשאלות בענין זה:

- מי מחליט על העברת הבמה הגדולה לגבעון?
- מדוע נבחרת דווקא גבעון?

לגבי השאלה הראשונה, סביר להניח כי מכיון ששאול הוא זה שהחריב את נב, מאוד הגיוני שהוא זה שהחליט על העברת הבמה הגדולה לגבעון.

4 הערה זו שמעתי ממ"ר הרב יואל בן נון.

5 מובן כי הצעה זאת משמעותית יותר, בעיקר אם אנו מניחים כי שאול היה שותף בקביעת מיקומו של המשכן בנב. במידה והדבר נקבע על ידי שמואל או על ידי צאצאי בני עלי ייתכן לומר כי כאשר שאול עולה למלכות, המיקום הזה משקף או משרת את יחסו אל הכהונה ואל המשכן בכלל.

6 לא ניכנס במסגרת הזאת למהות הענין של הפגיעה בנב עיר הכהנים, על חלקו של דוד בכך ועל חלקו של שאול שבמעשה זה. הנביא רומז בתוכחתו לשאול להקבלה בין מה שהיה אמור להיות הכרת עמלק לבין מעשיו בנב. זאת על ידי פירוש הכאת אנשי נב לפי חרב, מאיש ועד אשה, מעולל ועד יונק ושור וחמור ושה לפי חרב (שמואל א, כ"ב, יט).

גבעון

זיהוי העיר

זיהויה של גבעון מקובל בכפר אל ג'יב מצפון לנבי סמואל וממערב לבית חנינא. הן שימור השם, הן מיקומה על אם הדרך מדרך במת ההר מערבה לבית חורון והן הממצאים הארכיאולוגיים בחפירות במקום מאשרים בבירור את זיהוי המקום.

תולדות המקום

העיר גבעון מוזכרת מספר פעמים במקרא:

- ראשית הופעת גבעון הינו ביחס לסיפור יושבי גבעון הכורתיים ברית עם יהושע (יהושע ט"ו). בפסוקים שם מצוינת גבעון כאחת החשובות מבין ערי החוי: "וַיִּירָאוּ מְאֹד כִּי עִיר גְּדוֹלָה גְּבֻעוֹן כְּאַחַת עָרֵי הַמְּמַלְכָּה וְכִי הִיא גְּדוֹלָה מִן הָעִיר וְכָל אֲנָשֶׁיהָ גִבֹּרִים".

- הכאת יהושע את גבעון – העיר גבעון מוזכרת בין הערים אותם כבש יהושע בכניסה לארץ. בפרט, גבעון מוזכרת בין ערי בנימין (יהושע י"ח, כה), וכן כאחת מערי הלויים (יהושע כ"א, יז).

- שאול מכחיד את הגבעונים (שמואל ב, כ"א, ה), וככל הנראה הוא מיישב בגבעון את בני משפחתו (דברי הימים א, ח', כט ואילך). על כן נקרא אבי הענף המשפחתי של שאול "אבי גבעון" (דברי הימים א, ח', כט; ט', לה). מערי הגבעונים הקצה ככל הנראה אחוזות לקציניו, כגון "ישמעיה הגבעוני: גבור בשלשים ועל השלשים" (דבה"א י"ב, ד).

סביר להניח כי שאול רצה לבצר את שליטתו על המקום בצומת דרכים מרכזי להגן עליו מפני הפלשתים. בכל אופן על פי שיקולים אלו העיר גבעון, עיר מרכזית ביותר במלכות שאול, וייתכן אף שניה במעלתה לבירה גבעת שאול.

לגבי קביעת מיקום הבמה הגדולה בגבעון, אם אכן שאול הוא זה שבנה אותה שם, ייתכן מאוד שהיא נבנית שם כדי להפיג את המרירות שנצטברה בעם אחרי השמדת כהני נב, עיר הכהנים. אין לנו נתון ברור מתי החלה להיות במה גדולה בגבעון, אולם הגיוני מאוד שהדבר מתרחש לאחר ובעקבות חורבן המשכן בנב על ידי שאול.

סביר להניח שבמקביל לדחיקת הגבעונים מעריהם ויישובן על ידי בני ישראל, הפכה הבמה בגבעון להיות מקום הפולחן הציבורי המרכזי. בבריכה בגבעון נפגשים אבנר ויואב, שם הורג אבנר את עשאהל ותשעה עשר אנשים מעבדי דוד ושם נהרגים 360 איש מבנימין מאנשי אבנר. באבן הגדולה אשר בגבעון נפגשים יואב ועמשא, שם יואב הורג את עמשא. ברור כי שני האירועים הללו מתרחשים בגבעון בגלל חשיבות העיר והבמה הגדולה בתוכה.

דברי הימים א, ט"ז, (לט-מ) מודגש כי:

"וְאֵת צְדוֹק הַכֹּהֵן וְאֶחָיו הַכֹּהֲנִים לְפָנָי מִשְׁכַּן ה' בְּבִמָּה אֲשֶׁר בְּגִבְעוֹן. לְהַעֲלוֹת עֹלוֹת לַה' עַל מִזְבֵּחַ הָעֹלָה תָּמִיד

לְבַקֵּר וְלַעֲרֹב וְלִכְלֹל הַקְּתוּב בְּתוֹרַת ה' אֲשֶׁר צִוָּה עַל יִשְׂרָאֵל" (דברי הימים א, ט"ז, לט-מ).

כלומר דוד יוצר את מרכזיותה של העיר, ובגבעון משמשים צדוק ואחיו הכהנים ככהנים⁷.

על חשיבותה ומקומה המשמעותי של גבעון אנו שומעים רק בימי שלמה:

"וַיֵּלֶךְ הַמֶּלֶךְ גְּבֻעָה לְזַבַּח שָׁם כִּי הִיא הַבְּמָה הַגְּדוֹלָה אֲלֶיָּה עֹלוֹת יַעֲלֶה שְׁלֹמֹה עַל הַמִּזְבֵּחַ הַהוּא" (מלכים א ג, ד)

חשיבותה של העיר מגיעה רק בימי שלמה ולא לפני כן, שהרי שאול כילה בגבעונים ורק שרידיהם נשארו בימי דוד⁸.

ייתכן כי הופעת שלמה בגבעון, בה קבעו מושבם בני משפחת שאול לצד קציני צבא בכירים, אינה מקרית אלא מכוונת, והיא מהווה מחווה לשבט בנימין ולנכבדיו, כהמשך ישיר למדיניות הפיוס של דוד כלפי שבט רגיש זה⁹.

גרסיאל במאמרו הנ"ל מציע לראות בהליכת שלמה לגבעון חגיגה לציון המלכת שלמה, ובהקשר זה את הקרבת הקרבנות בבמה הגדולה¹⁰, תוך נסיון לקשור את שבטי הצפון להמלכת שלמה. החלום שחלם שם, ובו בקשת שלמה "לב שמע לשפוט את עמך להבין בין טוב לרע". ומכאן לחשיבות העליונה של עשיית משפט וצדקה במלכות שלמה, דבר המהווה המשך ישיר לפעלו של דוד שעשה משפט וצדקה לכל עמו (שמואל ב, ח', טו).

העיר מוזכרת גם בסוף ימי הבית הראשון (בימי צדקיהו, חנניה בן עוזר הינו מגבעון, כמבואר בירמיהו כ"ח, א).

מיקום העיר

מיקומה של גבעון הינו על צומת דרכים מרכזית בצפון נחלת בנימין, בין דרך במת ההר היוצאת צפונה לכיוון בית אל שילה ושכם, ובין הדרך מבמת ההר מערבה לגבעון, בית חורון ועמק אילון וגזר. כך למשל כתוב על דוד "ויעש דוד כאשר ציוהו האלקים ויכו את מחנה פלשתים מגבעון ועד גזרה" (דבה"א י"ד, טז). מאיזכור העיר גבעון כנקודת ציון חשובה בכיבוש דוד ניתן להבין כי מדובר בעיר גדולה וחשובה ביותר בנחלת בנימין.

קביעת מיקום הבמה הגדולה בגבעון מעיד ככל הנראה כי העיר אינה כבר עיר חֲוִית, והגבעונים נדחקים בהדרגה מעריהם על ידי התיישבות ישראלית.

7 מעניין לבחון האם שאול הוא הממנה את צדוק ככהן הבמה בגבעון, לאחר השמדת נב עיר הכהנים או שמינוי זה נעשה מאוחר יותר.

8 בסוגיה זו עסק מ. גרסיאל במאמרו: "ירידתו של המלך שלמה לגבעון וחלומו" ספר ברוך בן יהודה (תשמ"א), 191-217.

9 מעניין להיווכח כי אדוניהו נתמך על ידי שבטי הדרום ונאמני דוד הראשונים כיואב ואביתר, ואילו שלמה נשען על אנשים המזוהים עם שבט בנימין כגון צדוק ושמעיה.

10 בחידוש המלוכה אצל שאול בגלגל מקריבים זבחים ושלמים (שמואל א, י"א, יב-טו) וכן בזבח בחברון בהמלכת אבשלום (שמואל ב, ט"ו, י"ב), ובזבח באבן הזוחלת בהמלכת אדוניהו (מלכים א, א', ט, יט, כה).

ויהויקים מצוה להביאו משם והורג אותו ומשליך את נבלתו אל קברי בני העם (ירמיהו כ"ו, כ-כד).

- בדברי הימים א, ב', נ-נג מדגישי הכתוב את מקור תושבי קרית יערים "אלה היו בני כלב בן חור בכור אפרתה שובל אבי קרית יערים", וכן בני שובל, ומכאן ברורה הרגשת השייכות של קרית יערים ליהודה.

- בימי שיבת ציון מוזכרת התיישבות מחודשת בקרית יערים (עזרא ב', כד; נחמיה ז', ט).

- בנוסף, ייתכן כי המקום נרמז בתהילים בפסוק "הנה שמענוה באפרתה מצאנוה בשדה יער" (קל"ב, ו), ועל כך נרחיב בהמשך.

זיהוי המקום

קרית יערים המקראית מזוהה בתל אבו גוש. זיהוי זה מקובל על הכל במחקר.

שמה של העיר¹¹

שני שמות נמצאים במקרא לעיר קרית יערים: ברוב המקומות היא קרויה 'קרית יערים' ובנוסף במספר מקומות היא נקראת בעלה. פעמים השם הוא 'קרית בעל' (יהושע י"ח, יד), בכמה מקומות מוזכרים שני השמות יחדיו (ביהושע ט"ו, ט; י"ח, יד ובדברי הימים א, ג, ה-ו) ופעמים היא נקראת 'בעל יהודה' (שמואל ב, ו', ג-ד).

ברור כי השם בעלה קשור לעבודת בעל. מצד שני, השם קרית יערים קשור לחלק הצפון מערבי של נחלת יהודה המיוער (בקרבת מקום מוזכר כתף הר יערים ביהושע ט"ו, י; הקשר לשדה יער בתהילים קל"ב, ו מבטא גם הוא נקודה זו).

בפסוקים ביהושע מוזכרים ארבעת ערי הגבעונים:

"וַיִּסְעוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל, וַיָּבֹאוּ אֶל-עֲרִיָּהם--בְּיָוֵם הַשְּׁלִישִׁי, וְעֲרִיָּהם גְּבֻעוֹן וְהַכְּפִירָה, וּבְאֲרוֹת וְקִרְיַת יַעֲרִים" (ט, יז).

ייתכן (וכך מציע י. רוזנסון) כי השם כפירה נגזר מכפיר – אריה הנפוץ ביערות, וכאן ישנו חילוף בין שם אלילי לשם המשקף את הנוף. וייתכן גם לראות קשר בין השם בעל הקשור בין השאר לגשם לגידול יערות, ייתכן שהחלפת השם מבעלה לקרית יערים משקף סיבה דתית¹².

דמסקי¹³ סובר כי חלק ממשפחת שאול עקר לקרית יערים והוא נקרא בדברי הימים א, ט', מב יערה.

מיקומה של העיר הוא ככל הנראה גם במקום מרכזי המשמש מחד בתקופה קדומה כמחנה דן, ומאידך גיסא כמקום דרכו עובר שבט דן לכיוון בית מיכה המזוהה באיזור מעלה לבונה (ממערב לעלי של היום). ישנו כאן מעבר מן השפלה אל ההר. כשעומדים בבית שמש ומתבוננים לכיוון קרית יערים, בולט המקום בגובהו ובשליטתו.

ייתכן שישנו קשר מסוים בין הגבעונים, עליהם נאמר "חטבי עצים ושאבי מים לעדה ולמזבח ה' עד היום הזה אל המקום אשר יבחר" (יהושע ט' כ"ז), לבין העיר גבעון. סוגיה זו זוקקת התייחסות נפרדת ולא נעסוק בה כעת.

קרית יערים

תולדות המקום

- אזכרתה הראשונה של קרית יערים היא כאחת מערי הגבעונים:

"גבעון והכפירה ובארות וקרית יערים" (יהושע ט', יז).

- מיקומה של העיר הינו בגבול יהודה ובנימין. בתיאור נחלת יהודה בספר יהושע מתוארת נחלת השבט וכך נאמר שם:

"...וְתָאֵר הַגְּבוּל מֵרֹאשׁ הַהָר אֶל מַעֲיָן מִי נְפֹתוֹחַ (-מזוהה כמעין ליפתא) וַיֵּצֵא אֶל עֲרֵי הַר עֲפְרוֹן וְתָאֵר הַגְּבוּל בְּעֵלָה הַיָּא קִרְיַת יַעֲרִים" (יהושע טו, ט).

מעניין כי בתיאור המקביל של הגבול (הגבול הדרומי של בנימין יהושע י"ח, יד) נקראת קרית יערים 'קִרְיַת בְּעַל הַיָּא קִרְיַת יַעֲרִים עִיר בְּנֵי יְהוּדָה'.

- מקום נוסף בו מוזכרת העיר הינו כאשר שבט דן עולה צפונה להתיישב בליש. התחנה הראשונה המוזכרת לאחר יציאתם מצרעה ואשתאול היא קרית יערים, כמפורש (שופטים י"ח, יב):

"ויעלו ויחנו בקרית יערים ביהודה על כן קראו למקום ההוא מחנה דן עד היום הזה הנה אחרי קרית יערים".

מכאן שהמקום הינו מקום חשוב כתחנת ביניים, כמקום מעבר בין שפלה להר בגבול יהודה ובנימין.

- האירוע המשמעותי הבא הינו העלאת הארון אל המקום. לאחר שפלשתים שבו את הארון במלחמת אבן העזר, הארון נמצא בשדה פלשתים שבעה חדשים (שמואל א, ו', א).

הפלשתים מחזירים את הארון לבית שמש ושם, בעקבות הראיה בארון ה' עם חזרתו, ה' מכה באנשי בית שמש:

"כי ראו בארון ה' ויך בעם שבעים איש חמישים אלף איש ויתאבלו העם כי הכה ה' בעם מכה גדולה" (שמואל א, ו', יט).

בעקבות המכה הגדולה, פונים אנשי בית שמש אל יושבי קרית יערים לאמר:

"השיבו פלשתים את ארון ה' רדו העלו אתו אליכם. ויבואו אנשי קרית יערים ויעלו את ארון ה' ויביאו אותו אל בית אבינדב בגבעה ואת אלעזר בנו קדשו לשמר את ארון ה'".

תחנת הביניים הבאה של הארון הינה קרית יערים ושם שוהה הארון 20 שנה.

- בזמן מאוחר יותר אנו שומעים על נביא המגיע מקרית יערים. בימי המלך יהויקים מוזכר נביא הניבא במקביל לירמיהו בשם אוריהו בן שמעיהו מקרית יערים, אשר ניבא על העיר ועל הארץ ככל דברי ירמיהו. אוריהו בורח למצרים

11 בעניינה של העיר קרית יערים עסק ידידנו פרופ' ישראל רוזנסון, במאמר 'בעל אתר' א', טבת תשנ"ו, עמ' 83-88 – ונלך בדברינו בעקבותיו.

12 י. רוזנסון מציין כי הרבה שמות משמרים מציאות של עבודה זרה.

13 במאמרו 'משפחת שאול והידידות מאל ג'יב שומרון ובנימין', עפרה, תשמ"ז עמ' 36.

מיקום העיר ושייכות השבטי

הכתוב מדגיש בכמה מקומות את השייכות של העיר ליהודה. מצד שני, הפסוק ביהושע י"ח, כח מזכיר את העיר בנחלת בנימין "גבעת קרית יערים ארבע עשרה וחצריה". יהודה קיל¹⁴ מסביר סתירה זו בכך ש'גבעת' הינה גבעת בנימין, גבעת שאול המזוהה עם תל אל פול, ואילו 'קרית' היא עיר לעצמה ונראה ששמה המלא היה גבעת קרית יערים (= יערים), היא הגבעה בה שוכן ארון ה', ולפי זה העיר קרית יערים הייתה ביהודה והגבעה בנחלת בנימין.

על כן הארון נלקח לנחלת בנימין, היא נחלת שכינה. ייתכן שנקודה זו עמדה בבסיס פעולתם של אנשי בית שמש, שניסו על ידי הקרבת הקרבן בבית שמש להשאיר שם את הארון ולקבוע את המקום כמעין מצבת גבול¹⁵.

מעניין מאד כי הארון מובא על פי הבנה זו אל נחלת בנימין בגבולה עם יהודה.

ישנו מקום להשוואה בעניין זה בין קרית יערים לירושלים. שתי התחנות האחרונות של הארון קרית יערים וירושלים¹⁶, העלאת הארון לקרית יערים על גבול בנימין ויהודה כשבהמשך הארון יוצב באוהל בעיר דוד בנחלת בנימין בגבול עם יהודה.

משמעות הביטוי "מצאנוה בשדה יער"

"שיר המעלות. זכור ה' לְדוֹד אֶת כָּל עֲוֹנוֹתָי. אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לֵה' נָדַר לְאֲבִיר יַעֲקֹב. אִם אָבָא בְּאֶהֱל בֵּיתִי אִם אֶעֱלֶה עַל עֵרֶשׁ יְצוּעֵי אִם אֶתֶן שָׁנַת לְעֵינַי לְעַפְעַפֵּי תְנוּמָה. עַד אֲמַצָּא מְקוֹם לֵה' מִשְׁכָּנֹת לְאֲבִיר יַעֲקֹב. הִנֵּה שְׁמִעֲנִיהֶם בְּאֶפְרַתָּה מְצָאנוֹה בְּשָׂדֵי יַעֲר. נְבוֹאָה לְמִשְׁכָּנֹתָיו נִשְׁתַּחֲוֶה לְהֵדֶם רְגְלָיו. קוּמָה ה' לְמִנוּחֶתְךָ אֶתֶּה וְאָרוֹן יְצִיךָ..." (תהלים קלב, א-ח).

ההבנה הפשוטה של פסוק ו' היא כי בשדי יער היא קרית יערים מצאנו את שבועת דוד. אנשי אפרתה וקרית יערים היו שותפים בהעלאת הארון לעיר דוד.

יש המפרשים¹⁷ כי למרות שבני ישראל הסיחו דעתם מן הארון באופן כללי, דוד ואנשיו חקרו ודרשו היכן הארון ושמעו באפרתה כי הוא מצוי בשדי יער.

יש שרצו לומר כי אפרתה ושדי יער שניהם כינויים לקרית יערים. זכר לדבר הביאו מהכתוב ברשימות היחס בדברי הימים "אלה היו בני כלב בן חור בכור אפרתה שובל אבי קרית יערים" (דברי הימים א' ב', ג).

בהקשר זה מעניינת דרשת חז"ל הבאה:

"ר' יהודה אומר ביהמ"ק נבנה בתוך חלקו של יהודה, דכתיב 'אפרתי מבית לחם יהודה' (שמואל א' י"ז), רבי שמעון אומר בתוך של מי שמתה באפרתה ומי מתה

באפרתה רחל, יכול בתוך חלקו של יוסף שהוא מבניה ת"ל (תהלים קלב) 'מצאנוה בשדי יער', בתוך חלקו של מי שנמשל כחית היער, ומי נמשל כחית היער בנימין דכתיב בנימין זאב יטרף" (בראשית רבה צ"ט, א).

הראשונים על אתר (רש"י וראב"ע) מבינים כי אפרתה ושדי יער הם כינויים למקום המזבח בגורן ארונה היבוס, שכידוע בפשטי הפסוקים נמצא בנחלת בנימין. לפי זה, דוד ואנשיו אומרים: הנה נודע לנו שהמקום שאנו מבקשים הוא באפרתה ואכן מצאנו אותו שם בשדי יער, וזה יכול להתאים לעולי הרגלים העולים לירושלים האומרים שמענו ונודע לנו שזהו המקום. על כן המשך המזמור הוא "נבואה למשכנותיו נשתחוה להדם רגליו" (תהלים קלב, ב, ז).

קרית יערים – עיר מקלט

חז"ל בתוספתא מבארים כי קרית יערים הייתה עיר מקלט:

"שלוש ערים הפריש יהושע בארץ כנען והיו מכוונות כנגד שלש שבעבר הירדן כשתי שורות שבכרם. חברון ביהודה כנגד בצר במדבר. שכם בהר אפרים כנגד רמות בגלעד. קדש בגליל כנגד גולן בבשן. ואף על פי שהפרישו שכם בהר אפרים לא היתה קולטת. הפרישו קרית יערים תחתיה עד שכיבשו את שכם. ואף על פי שהפרישו את קדש בגליל לא היתה קולטת והפרישו גמלא תחתיה עד שכיבשו את שכם" (תוספתא מכות ג, ב).

מעמדו של הארון בספר שמואל¹⁸

לסיום העיסוק בתחנות המשכן, נעסוק כעת במעמדו של הארון בספר שמואל. טענתנו המרכזית בקטע זה הינה כי ארון הא-להים הוא ארון מיוחד לאפוד ולחושן עם האורים והתומים - בגדי הכהן הגדול, המיוחדים לכהן העומד לשאול בה' א-להי ישראל.

הסיבה לטענה זו כי אף על פי שאין הדבר כתוב בתורה, לא השאירו חושן ואפוד ואורים ותומים ובגדי כהנים תלויים בחוץ על וויס, אלא הכניסו אותם לארון מיוחד לכך. בני ישראל לא נצטוו על כך במצווה מיוחדת מפני שזהו רק צורך הקשור לשמירת בגדי כהונה.

קיימת הקבלה בין העדות הנתונה אל הארון ובין האורים והתומים הנתונים אל חושן המשפט. נראה כי הקבלה זו מכוונת את הדעת להקבלה רעיונית בין מצוות ה' בנבואת משה לבין משפט בני ישראל בפי אהרן, הקבלה בין נבואה והנהגה לבין הכהונה והטהרה.

ארון זה היה מוכרח לצאת אתם למלחמה כי הזמן והמקום הנצרכים ביותר לשאול בה' הוא שדה המלחמה.

ארון העדות שהלוחות בו מבטא את דבר ה' למשה ואילו ארון הא-להים בו האורים והתומים, מבטא את רוח ה' בפי אהרן ולכהן הגדול מבניו, המייצגים שתי רשויות: רשות הנבואה והמלוכה מחד ורשות הכהונה והמקדש.

18 נביא כאן את דבריו המחודשים של מו"ר הרב יואל בן נון במאמרו "ארון הברית ומעמדו בספר שמואל" מתוך "בעקבות ארון ה'" (תשנ"ד) עמ' 16-18.

14 בפירושו בדעת מקרא על ספר יהושע.
15 כך דעת הרב יואל בן נון, במאמרו נחלת בנימין, נחלת שכינה בספר לפני אפרים, בנימין ומנשה, ירושלים, תשמ"ה.

16 כך גם ישראל רוזנסון במאמרו המוזכר בהערה.

17 כך מבאר עמוס חכם בהערות בפירושו דעת מקרא למזמור זה, ונביא בהמשך מספר ביאורים שהובאו על ידו שם.

הוכחות לתפיסה זו מן המקראות הבאים:

"ואחיה בן אחיטוב אחי אי כבוד בן פינחס בן עלי כהן ה' בשלו נשא אפוד" (שמואל א' י"ד, ג).

"ויאמר שאול לאחיה הגישה ארון הא-להים כי היה ארון הא-להים ביום ההוא ובני ישראל" (שם יח).

הראשונים על אתר מסבירים כי במילה ארון הא-להים הכוונה היא ל"אורים ותומים שבארון היו שם, על ידי אחיה בן אחיטוב" (כך המהר"י קרא).

הראיה השניה האפשרית, קשורה לאביתר עליו נאמר: "ויהי בברח אביתר בן אחימלך אל דוד קעילה אפוד ירד בידו" (שמואל א, כג, ו). מן המקראות ברור כי אביתר שואל בה' ולכן נראה שהוא עשה זאת באמצעות האפוד.

מאיך גיסא, במלכים א, ב', כו-כז אומר שלמה

"ולאביתר הכהן אמר המלך ענתות לך על שדיך, כי איש מוות אתה וביום הזה לא אמיתך כי נשאת את ארון א-דני א-לקים לפני דוד אבי וכי התענית בכל אשר התענה אבי".

אומר הרב יואל כי אין עדות על ארון העדות שנשא אביתר ולכן פשוט שמדובר בארון לאפוד. ייתכן שתפיסה זו רמוזה בדברי הגמרא בסוטה (מב:): "מפני שהשם וכל כינויו מונחין בארון". על פי תפיסה זאת ניתן לבאר את העובדה כי "שמואל שוכב בהיכל ה' אשר שם ארון א-להים", כשלפי זה הכוונה לארון האורים ותומים שהיה בעזרת הלויים ועניינו רוח הקודש של הכהונה (שמואל א, ג, ג).

טענת הרב יואל מחודשת מאד, ואף על פי שאין בכך מצוה, היה הגיוני שהדבר יהיה כתוב. מאיך גיסא, בהוכחה הראשונה, גם אם נלך בדרכם של הראשונים שהאורים והתומים מצויים בארון הרגיל, בפרק הזמן הזה הארון נמצא בקרית יערים, והכתוב בדברי הימים א, י"ג, ג אומר מפורשות "כי לא דרשנהו בימי שאול" לא נשמע כי הוציאו את הארון.

מצד שני לגבי ההוכחה הקשורה באביתר, אנו מוצאים את אביתר עם הארון במרד אבשלום, כשדוד מצוה להחזיר את הארון לירושלים כתוב (שמואל ב, ט"ו, כט) "וישב צדוק ואביתר את ארון הא-להים ירושלים וישבו שם", ועל כן אין כל הכרח לקשר את נשיאת הארון עם השאילה באורים ותומים כפי שנטען. ועל כן טענת הרב יואל אפשרית אם כי היא מחודשת.

לאחר שהתבוננו במעמדן של נב וגבעון מחד וקרית יערים מאיך גיסא, השלמנו בכך את עיסוקנו בתחנות המשכן. בעזרת ה', בשיעור הבא, נעסוק בתולדות הכהונה.